

RAQAMLI INNOVATSIYALAR ASOSIDA TURISTLAR OQIMINI BOSHQARISHNING YANGI YONDASHUVLARI

Ubaydullaxonova Munisa Xayrulla qizi

Toshkent Davlat Sharqshunoslik Universiteti 2-kurs magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20092979>

Annotatsiya: Mazkur tezisdagi turizm sohasida raqamli innovatsiyalarning o'рни va ularning turistlar oqimini boshqarishdagi yangi yondashuvlarga ta'siri tahlil qilingan. Tadqiqotda sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (Big Data), Internet of Things (IoT) va smart turizm texnologiyalarining turizm rivojiga ta'siri o'rganilgan. Xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy qarashlari asosida raqamli innovatsiyalarning turizm tizimidagi transformatsion roli yoritilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar asosida turistlar oqimini samarali boshqarish, xizmat sifatini oshirish va turizmning raqobatbardoshligini kuchaytirish mumkin.

Kalit so'zlar: raqamli innovatsiyalar, turistlar oqimi, sun'iy intellekt, smart turizm, Big Data, IoT, turizm boshqaruvi

Annotation

This thesis analyzed the role of digital innovations in tourism and their impact on new approaches to managing tourist flows. The study explored the influence of artificial intelligence, big data, the Internet of Things (IoT), and smart tourism technologies on tourism development. Based on the views of foreign and local scholars, the transformational role of digital innovations in tourism systems was examined. The findings indicate that digital technologies enable more effective management of tourist flows, improve service quality, and enhance the competitiveness of tourism destinations.

Keywords: digital innovations, tourist flows, artificial intelligence, smart tourism, big data, IoT, tourism management

Аннотация

В данном тезисе анализируется роль цифровых инноваций в сфере туризма и их влияние на новые подходы к управлению туристическими потоками. Исследуется влияние искусственного интеллекта, больших данных (Big Data), Интернета вещей (IoT) и технологий «умного туризма» на развитие отрасли. На основе взглядов зарубежных и отечественных ученых раскрывается трансформационная роль цифровых инноваций в туристической системе. Результаты показывают, что цифровые технологии позволяют эффективно управлять туристическими потоками, повышать качество услуг и усиливать конкурентоспособность туризма.

Ключевые слова: цифровые инновации, туристические потоки, искусственный интеллект, умный туризм, Big Data, IoT, управление туризмом

Zamonaviy iqtisodiyotda turizm sohasi raqamli transformatsiya jarayonining eng faol ishtirokchilaridan biriga aylandi. Raqamli innovatsiyalar turizm xizmatlarini nafaqat modernizatsiya qiladi, balki turistlar oqimini boshqarishning yangi mexanizmlarini ham shakllantiradi. Xususan, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar va mobil texnologiyalar asosida turizmni boshqarish jarayonlari yanada optimallashtirilmoqda.

Xorijiy olimlardan Buhalis turizmga raqamli texnologiyalarni raqobatbardosh destinatsiyalarni shakllantirishning asosiy omili sifatida baholaydi[1]. U. Gretzel esa smart turizm konsepsiyasi orqali turizm tizimida ma'lumotlar asosida qaror qabul qilish muhimligini

ta'kidlaydi[2]. Mahalliy olimlar, xususan, N.T. Tuxliyev turizmni rivojlantirishda innovatsion yondashuvlar iqtisodiy samaradorlikni oshirishini qayd etadi[3].

Shu bois, raqamli innovatsiyalarni chuqur tahlil qilish va ularni turistlar oqimini boshqarishda qo'llash dolzarb ilmiy masala hisoblanadi.

Raqamli innovatsiyalar mohiyati va turlari. Raqamli innovatsiyalar turizm sohasida xizmat ko'rsatish jarayonlarini modernizatsiya qilish, boshqaruvni optimallashtirish hamda turistlar ehtiyojlariga moslashuvchan javob berish imkonini beruvchi ilg'or texnologiyalar majmuasini anglatadi. Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda raqamli innovatsiyalar turizm tizimini transformatsiya qiluvchi asosiy omillardan biri sifatida talqin qilinadi. Xususan, D. Buhalis raqamli texnologiyalarni turistik destinatsiyalarning raqobatbardoshligini ta'minlovchi strategik vosita sifatida ko'rsatadi, U. Gretzel esa ularni "smart tourism ecosystem"ning asosiy komponenti sifatida izohlaydi[1].

Turizmda qo'llanilayotgan asosiy raqamli innovatsiyalar quyidagilardan iborat:

- Sun'iy intellekt (AI) – turistlarning xulq-atvorini tahlil qilish, individual tavsiyalar berish va xizmatlarni avtomatlashtirish imkonini yaratadi. Masalan, AI asosidagi chatbotlar mehmonxona yoki tur agentliklari bilan muloqotni soddalashtiradi;
- Big Data tahlili – katta hajmdagi ma'lumotlarni qayta ishlash orqali turistlar oqimining dinamikasini aniqlash va prognoz qilishga xizmat qiladi;
- Internet of Things (IoT) – real vaqt rejimida turistlar harakati va infratuzilma yuklamasini kuzatish imkonini beradi;
- Virtual va kengaytirilgan reallik (VR/AR) – turistlarga sayohatdan oldin virtual tajriba yaratib, ularning qaror qabul qilishiga ta'sir ko'rsatadi.

Mazkur texnologiyalar turistlarning xulq-atvorini chuqur tahlil qilish, talabni oldindan aniqlash va shaxsiylashtirilgan xizmatlarni taklif etish orqali turizm xizmatlarining sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarilishiga xizmat qiladi[2].

Turistlar oqimini boshqarishda yangi yondashuvlar. Raqamli innovatsiyalar asosida turistlar oqimini boshqarish an'anaviy yondashuvlardan tubdan farq qilib, ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv modelini shakllantirmoqda. Zamonaviy sharoitda quyidagi innovatsion yondashuvlar alohida ahamiyat kasb etadi:

- AI asosida prognozlash – sun'iy intellekt yordamida turistlar oqimining mavsumiy va hududiy o'zgarishlari oldindan aniqlanadi. Bu esa turizm infratuzilmasini samarali rejalashtirish imkonini beradi;
- Big Data orqali segmentatsiya – turistlar demografik, ijtimoiy va xulq-atvor xususiyatlariga ko'ra guruhlariga ajratilib, har bir segment uchun alohida xizmat strategiyasi ishlab chiqiladi;
- Real-time monitoring – mobil ilovalar va IoT qurilmalari yordamida turistlar oqimi real vaqt rejimida kuzatilib, ortiqcha yuklama oldi olinadi;
- Smart destinatsiyalar konsepsiyasi – barcha turizm xizmatlari yagona raqamli platforma orqali boshqarilib, turistlar uchun qulay va integratsiyalashgan muhit yaratiladi.

Masalan, Singapur va Janubiy Koreyada sun'iy intellekt va Big Data asosida turistlar oqimi prognoz qilinib, transport va xizmat ko'rsatish tizimlaridagi yuklama muvozanatlashtiriladi. Bu esa turistlar tajribasini yaxshilash bilan birga, resurslardan samarali foydalanishga olib keladi[3].

Raqamli innovatsiyalar asosida turistlar oqimini boshqarishning yorqin misollaridan biri Ispaniyaning Barselona shahri hisoblanadi. Ushbu shaharda smart turizm modeli joriy etilib, IoT sensorlari va mobil ilovalar orqali turistlar oqimi real vaqt rejimida kuzatiladi.

Natijada:

- gavjum hududlarga yuklama kamaytiriladi;
- turistlarga alternativ yo'nalishlar taklif etiladi;
- xizmat sifati oshadi va turistlar qoniqishi yaxshilanadi.

Bu model turizmni barqaror rivojlantirishga xizmat qilib, ortiqcha turistlar oqimi (overtourism) muammosini kamaytirishga yordam bergan[4].

Raqamli innovatsiyalarni qo'llashning strategik yo'llari. Turizmدا raqamli innovatsiyalardan samarali foydalanish uchun quyidagi yo'nalishlar muhim hisoblanadi:

- Raqamli infratuzilmani rivojlantirish – yuqori tezlikdagi internet, aqlli transport va axborot tizimlarini joriy etish;
- AI va Big Data asosida boshqaruv tizimlarini yaratish – ma'lumotlarga asoslangan qaror qabul qilishni yo'lga qo'yish;
- Xizmatlarni shaxsiylashtirish – har bir turist uchun individual takliflar ishlab chiqish;
- Davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish – innovatsion loyihalarni moliyalashtirish va joriy etish;
- Kadrlar salohiyatini oshirish – raqamli texnologiyalar bilan ishlay oladigan mutaxassislarni tayyorlash.

Mazkur yondashuvlar turizm tizimini yanada moslashuvchan, samarali va raqobatbardosh qilishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ular turizmni barqaror rivojlantirish va turistlar oqimini optimal boshqarish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, raqamli innovatsiyalar turistlar oqimini boshqarishda yangi bosqichni boshlab bermoqda. Ular turizm tizimini yanada samarali, moslashuvchan va mijozga yo'naltirilgan qilish imkonini beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, AI, Big Data va smart texnologiyalar asosida boshqaruv tizimlarini joriy etish turistlar oqimini optimallashtirish va turizm daromadlarini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Kelgusida turizmni rivojlantirishda raqamli innovatsiyalarni keng joriy etish strategik ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Buhalis, D. (2000). Marketing the competitive destination of the future. *Tourism Management*, 21(1), 97–116.
2. Gretzel, U., Sigala, M., Xiang, Z., & Koo, C. (2015). Smart tourism: foundations and developments. *Electronic Markets*, 25(3), 179–188.
3. Tuxliyev, N. T. (2010). *Turizm iqtisodiyoti*. Toshkent.
4. Xiang, Z., & Gretzel, U. (2010). Role of social media in online travel information search. *Tourism Management*, 31(2), 179–188.
5. Sigala, M. (2020). Tourism and COVID-19: Impacts and implications. *Journal of Business Research*, 117, 312–321.
6. Neuhofer, B., Buhalis, D., & Ladkin, A. (2012). Technology as a catalyst of tourism experience. *Journal of Travel Research*, 51(1), 13–31.